

ОНОМАСТИКА СЕРІЇ РОМАНІВ К. С. ЛЬЮІСА „ХРОНІКИ НАРНІЇ”

Аналізуються структурні, семантичні та функціональні особливості ономастичного простору серії дитячих романів К. С. Льюїса „Хроніки Нарнії”.

Ключові слова: ономастичний простір, власна назва, поетонімія творів для дітей, алюзивне власне ім'я.

На сучасному етапі розвитку мовознавства одним з перспективних, але ще малодосліджених напрямків ономастики, науки про власні імена, є проблема онімовживання в літературних творах для дітей. Так, М. В. Карпенко виділяє власні імена в дитячій літературі як специфічний розділ літературної ономастики, який потребує особливих підходів. Якщо дорослий читач, як зазначає О. Л. Липихіна, сприймає твір достатньо об'єктивно та багатоаспектно, то юний читач більш категорично: він приділяє більше уваги ідейно-тематичній стороні (прагнучи знайти в ній особистий сенс), він дуже чутливий до емоційної заразливості твору. Тому дитячий письменник повинен знати психологічні особливості, передбачати ймовірні реакції юного читача, зуміти привернути та утримати його увагу не тільки цікавою сюжетною лінією, й легко запам'ятовуваними та доступними для розуміння дитиною іменами персонажів [8, с. 6].

Проблемам дитячої літературної ономастики присвячені праці О. А. Гараніної [4], Л. А. Климкової [7], Б. А. Бегак [3], В. В. Бардакової [1], С. І. Сивокін [9], О. Д. Петренко [10], Т. В. Д'якової [5] та ін. Проте, питання пов'язані з наданням імен персонажам літературних творів для дітей, а також зі специфікою онімовжитку в дитячій художній прозі в цілому й у творах окремих письменників досліджені нерівномірно. Не була достатньо проаналізована й ономастичність Клайва Стейплза Льюїса, сучасного класика англійської літератури, християнського мислителя, автора всесвітньовідомих „Хронік Нарнії”. Художній ономастикон творів цього письменника не став об'єктом вивчення вітчизняних філологів, хоча серія романів „Хроніки Нарнії” користується великою популярністю серед дітей і дорослих, перекладена 41 мовою та видана тиражем, який перевищує 100 мільйонів. Крім того, за романами „Хроніки Нарнії” створено телеекранізації і кіноекранізації, радіопостановки, театральні постановки, комп'ютерні ігри, а перша книга, „The Lion, the Witch and the Wardrobe”, входить у 100 кращих романів англійською мовою за рейтингом журналу „Time” [13].

Метою даної статті є аналіз структурних,

семантичних та функціональних особливостей ономастичного простору серії романів К. С. Льюїса „Хроніки Нарнії” („The Lion, the Witch and the Wardrobe”, „Prince Caspian”, „The Voyage of the Dawn Treader”, „The Silver Chair”, „The Horse and His Boy”, „The Magician's Nephew”, „The Last Battle”).

У „Хроніках Нарнії” К. С. Льюїс послуговується різними розрядами онімів, що створює дивовижний та цілком конкретний художній світ, сприяє розумінню естетичних смаків письменника: антропоніми (*Betty, Eustace Clarence Scrubb, Lord Octesian, Edmund Pevensie*), топоніми (*Lone Islands, England, Cair Paravel, Stone Table*), зідроніми (*River Shribble, Great Waterfall, Great River of Narnia, Ilkeen*), зооніми (*Strawberry, Mr. Beaver, Shift, Pattertwig*), теоніми (*Azaroth, Bacchus, Silenus*), ідеоніми („*The Life and Letters of Silenus or Nymphs and Their Ways*”), хрононіми (*Christmas*), хрематоніми (*Turkish Delight*) та ін. Використання практично всіх розрядів онімів полегшує дитині сприйняття і розуміння твору, „оскільки однією з особливостей дитячої психології є індивідуалізація довкілля, на рівні мови ілюстрована власними назвами” [10, с. 6].

Провідну роль у побудові поетонімосфери світу „Хронік Нарнії” відіграють антропоніми, більшість яких узято з реального ономастикону чи створено за загальнономовними моделями: *Edmund, Peter, Susan Pevensie, Lord Bern, Edith Jackle, Colin, Marjorie Preston, Anne Feathertone*. Оніми взяті з реального іменника (створені за типовими мовними моделями) не тільки дають юному читачеві відчуття справжності, допомагають йому повірити у створений світ та сприяють реалістичному, типовому зображенню персонажів, але й виступають вагомим засобом індивідуалізації літературних героїв. Як правило, офіціальні форми антропонімів використовуються К. С. Льюїсом для номінації дорослих персонажів (*Mrs. Macready*). Для передачі невимушеної атмосфери спілкування у дитячому колективі автор часто користується гіпокористиками та демінутивами (*Lu* – від *Lucy*, *Betty* – від *Elizabeth*, *Ed* – від *Edmund*, *Su* – від *Susan*).

К. С. Льюїс у творах для дітей часто використовує загальні імена як індивідуалізуючі назви: *Professor, Father, Mother*. В. В. Бардакова пояснює розповсюдженість такого прийому парадигматичними властивостями літературних власних імен: беручи участь у композиційній і мовній організації художнього тексту, вони взаємодіють між собою та своїми функціональними

еквівалентами (парафрастичними утвореннями, субстантивними та прономінальними замінами). Як результат взаємодії онімів та апелятивів у художньому тексті відбувається зближення їх стилістичних функцій [1, с. 30].

„Хронікам Нарнії”, як і іншим творам для дітей, притаманна значна кількість зоонімів і високий відсоток їх вжитку в тексті. За кількістю онімовжитку в дитячій прозі зоонімікон може бути зіставлений з антропоніміконом. В узуальних та оказіональних анімалістичних номінаціях однаково важливі як екстралінгвістичні, так і власне лінгвістичні критерії [2, с. 5].

К.С. Льюїс наділяє власними іменами тварин і птахів, які в творі відіграють головні та другорядні ролі. Можна виділити такі прийоми творення власного імені:

▪ **Першу** групу складають зооніми, побудовані шляхом переходу загальної назви у власну: *the Wolf, the Robin, Phoenix, Mr. Beaver, the Beavers, Mrs. Beaver, the Lion, the Fox*. Як правило, автор створює зоонім, змінюючи графічне та правописне оформлення апелятива: загальна назва тварини чи птаха втрачає артикль і набуває великої літери (*a beaver – the Beaver – Mr. Beaver, a robin – the Robin, a wolf – the Wolf*);

▪ **Другу**, найбільш численну групу, складають вигадані зооніми, в яку входять:

а) зооніми, побудовані за типовими мовними моделями з семантично прозорою внутрішньою формою: *Trufflehunter, Ginger, Moonwood, Maugrim, Farsight, Snowflake, Pattertwig, Coalblack, Shift, Fledge, Strawberry*;

б) позамоделні зооніми, які мають фонетичну експресію, але позбавлені семантичного мотивування: *Aslan, Breehy-hinny-brinny-hoohyhah, Peepicheek, Reepicheep*.

Як авторська художньо-пізнавальна казка, „Хроніки Нарнії” моделюються за образом і подобою народних казок про тварин. Активно використовується в ній прийом антропомізації, що дозволяє відобразити дійсність у простій, доступній і цікавій дітям формі. Саме антропоморфізм образів казки визначає найбільш частотний засіб номінації персонажів, коли онімом виступає родова чи видова назва тварини, птиці, комахи, рослини [1, с. 51]. Таким чином, ім'я персонажа входить у текст, вже наповнене змістом, і доповнюється енциклопедичними знаннями: описом зовнішнього виду, інформацією про середовище проживання, спосіб життя тварини, птиці (*Mr. Beaver, the Lion, the Fox*). Для твору дитячої літератури це суттєвий момент, тому що повнота сприйняття змісту імені багато в чому залежить від того уявлення, яким володіє читач. Подібний засіб надання інформації узгоджується з дитячим сприйняттям, дозволяє в доступній формі пере-

дати дітям знання про природу. В кожному новому творі маленький читач дізнається більше про життя природи, про мешканців полів, морів та рік. Виходячи з цього, до переліку функцій літературного власного імені у казці можна додати ще й інформаційно-пізнавальну [1, с. 52].

Ономастичний простір „Хронік Нарнії” збагачений алюзивними власними іменами (*Bacchus, Father Christmas, Silenus, Father Time*), які як називають, так і ідентифікують персонаж твору, тобто виконують номінативно-ідентифікуючу функцію. Імена відомих літературних казкових персонажів відновлюють в пам'яті дитини відповідний образ, викликають різноманітні асоціації, що в свою чергу також сприяє правильному розумінню персонажа.

Вивчення топонімікону серії романів К.С. Льюїса „Хронік Нарнії” дозволяє не тільки роздивитись його Нарнію у цілому, але й визначає життєві орієнтири, духовні цінності та пріоритети письменника. Вивчення топонімів, які створюють простір серії романів „Хроніки Нарнії” з урахуванням символічності їх значень, дозволяє вивчати географічне власне ім'я як згорнутий культурно-історичний феномен, який допомагає провести паралелі з сюжетом художнього твору, який аналізується, тим самим вийти на мовну свідомість автора.

Ключовим топонімом, на наш погляд, виступає *Narnia* – місцевість, де розгортається основні події серії романів „Хроніки Нарнії”.

Типологічна система, яка вибрана нами для опису структурно-семантичних особливостей топонімів серії романів К.С. Льюїса „Хронік”, передбачає наступні етапи аналізу:

1) **Структурна класифікація** (за кількістю компонентів, які входять до складу топоніма).

Дана класифікація являє собою початковий етап усякого дослідження. Згідно з цією ознакою у онімастичному просторі „Хроніки Нарнії” можна виокремити наступні типи топонімів:

а) **однослівні**, які умовно можна розділити на:

- власне однослівні: *Narnia, Archenland, Underland, Calormen, Telmar, Ettinsmoor, Anvard, Tallpines, Zalindreh*;

- поєднування іменника і службового слова-артикла: *the Toadstools, the West, the Green Room, the East*;

б) **двослівні**, які можна поділити на наступні групи:

- **конструкція С+С**, тобто в склад топоніма входять два іменника, які виражають відношення:

• **означальні** (складаються з двох іменників у загальному відмінку): *Deathwater Island, Azim Balda, Stable Hill, Caldron Pool, Dragon Island, Duffer Isle, Lantern Waste*;

• приналежності (іменник у присвійному відмінку): *Aslan's Country, Aslan's How, Ketterleys' Home, Miraz's Castle, Tisroc's Palace, World's End, World's End*;

- **конструкція П+С**, тобто в склад топоніма входять прикметник і іменник: *Secret Hill, Lone Islands, Stone Table, Southern Marche, Stormness Head, Great Waterfall, Caldron Pool, Western Wild, Dark Island, Western Marches, Great Desert*;

с) **трислівні**: *the Hill of the Stone Table, Flaming Mountain of Lagour, Great River of Narnia, Pugrahan Salt Mines, Ruined City of the Giants*,

2) **Семантична класифікація**.

а) Топоніми антропонімічного походження: *Ketterleys' Home, Tisroc's Palace*.

б) Топоніми, які характеризують властивості та ознаки об'єкту:

– колір: *Dark Island, Green Hill*;

– матеріал: *Stone Table*;

– розмір: *Great Desert, Great River of Narnia*;

– кількість: *the Seven Isles*;

– розташування: *Southern March, Underland, Wild lands of the North*;

– рослинний та тваринний світ: *Beaversdam, Dragon Island*;

– властивості ландшафту: *Flaming Mountain of Lagour, Burnt Island*;

– об'єкти оточуючої дійсності: *Experiment House, Pugrahan Salt Mines*.

В.А. Ніконов виокремлює у значенні топоніма три плани: дотопонімне або етимологічне, власне топонімне або пряме географічне та відтопонімне, тобто різноманіття асоціацій, які виникають у людини при знайомстві з об'єктом. У результаті цього виникають потенціальні семи, які сприяють підвищенню ролі топоніма в структуруванні художнього тексту [8, с. 43].

Серед топонімів, які досліджуються у творі, можна виокремити найбільш і найменш вживані географічні назви. Це пов'язано з їх роллю у формуванні змісту, з їх значущістю для персонажів і самого автора, з місцем у тексті.

У найбільшій кількості в серії романів К.С. Льюїса „Хроніки Нарнії” представлені топоніми, які пов'язані безпосередньо чи опосередковано з дією твору. Це географічні координати подій романів, які представлені, як правило, мікротопонімами (*Stone Table, Lone Islands, Tisroc's Palace, Green Hill*).

Уживаність подібних топонімів обумовлена перш за все власне топонімічним значенням.

Другу групу формують топоніми, поява в тексті яких викликана виключно їх відтопонімічним значенням. Найбільший інтерес становить відтопонімічне значення, ті конотації, якими обростає топонім у національній свідомості [8,

с. 81]. Так, значуща назва для всіх мешканців Нарнії (*Narnia*) назва „White Castle” викликає одну реакцію – страх, який переростає в жах.

Групування топонімів за тематичним принципом у творі К.С. Льюїса може відбуватися за двома лініями:

а) за денотативним значенням, тобто за характером позначуваних об'єктів (назви особливостей рельєфу, гідроніми, тощо): *Seven Isles, River Winding Arrow, Deep Realm, Burnt Island*;

б) за конотацією, яка асоціюється з історичними подіями, особливостями культури і т. ін., незалежно від характеру позначеного об'єкту: *Cair Parave, Felinda*.

Таким чином, серія романів „Хроніки Нарнії” позначена глибоким проникненням у світ дитячого простору і дитячої психології. Цьому в значній мірі сприяє ономастикон, який займає провідну позицію у вербальному втіленні художньої концепції твору та у вирішенні індивідуально-естетичних завдань. К.С. Льюїс створив унікальний світ Нарнії, онімна система якого враховує особливості сприйняття інформації дитиною та дозволяє їй уявити та повністю відтворити образ персонажа, а це в свою чергу природно розширює світогляд маленького читача.

Література

1. Бардакова В. В. Специфика литературной ономастики детской художественной прозы : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук / В. В. Бардакова. – Волгоград, 2000. – 22 с.
2. Бардакова В. В. „Говорящие” имена в детской литературе / В. В. Бардакова // Вопросы ономастики. – № 7 – Екатеринбург, 2009. – С. 48-57.
3. Бегак Б. А. Правда сказки / Б. А. Бегак. – М. : Знание, 1989. – 76 с.
4. Гаранина Е. А. Языковые средства вражения комического в детской литературе : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук / Е. А. Гаранина. – Волгоград : Волгоградский гос. пед. ун-т, 1998. – 21 с.
5. Дьякова Т. В. Жанрообразующие свойства поэтонимов: на материале английской и русской авторской сказки : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук / Т. В. Дьякова. – Волгоград : Волгогр. гос. пед. ун-т, 2006. – 20 с.
6. Климова Л. А. Ассоциативное значение слов в художественном тексте / Теория и методика ономастических исследований / Л. А. Климова; отв. ред. А.П. Неподкупный. – М. : Наука, 1986. – 250 с.
7. Липихина Е. Л. Структура и функции поэтонимов в художественных текстах для детей:

- На материале произведений А.М. Волкова, Н.Н. Носова, С.Я. Маршака, К.И. Чуковского: дис. ... канд. филол. наук / Е.Л. Липихина. – Тюмень, 2003. – 224 с.
8. Сивоконь И. Уроки детских классиков / И. Сивоконь. – М. : Дет. лит., 1990. – 284 с.
  9. Петренко О. Д. Ономастика дитячих творів Роалда Дала : дис... канд. філол. наук / О. Д. Петренко. – Одесса : Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова, 2006. – 244 с.
  10. Lewis C. S. The Chronicles of Narnia [Electronic resource] / C. S. Lewis. – HarperCollins e-books – Access mode: <http://library.nu/docs/9WRVCJBI5/The%20Lion%2C%20the%20Witch%20and%20the%20Wardrobe>
  11. Wikipedia. C. S. Lewis [Electronic resource]. – 31.05.2011 – Access mode: http://ru.wikipedia.org/wiki/Лев,_Колдунья_и_Платяной_шкаф#cite_note-0

The article is devoted to the study of structural, semantic and functional peculiarities of onomastic field in a series novels for children “The Chronicles of Narnia” by C. S. Lewis.

Key words: *onomastic field, proper names, poetonymy of children's stories, contextual onomastics, allusive personal name.*

Анализируются структурные, семантические и функциональные особенности ономастического пространства в серии романов для детей К.С. Льюиса „Хроники Нарнии”.

Ключевые слова: *ономастическое пространство, имя собственное, поетонимия произведений для детей, аллюзивное имя собственное.*